

לבעיות הלחימה בארץ השפלה

(קטעים מתוך שיחה)

המבנה הטופוגרפי

שפלת הדרום היא כברת הארץ המישורית-למחצה הגובלת בצפונה עם שפלת השרון, במזרחה עם רכס הרי חברון ו"השפלה" ההיסטורית, ובדרומה — עם הנגב.

מבחינה טופוגרפית מתחלקת שפלת הדרום לשתי רצועות, בעלות אופי שונה של קרקע וצמחיה, המשתרעות לארכה מצפון לדרום. הרצועה הראשונה, שרוחבה אינו קבוע, משתנה ממאות מטרים ועד לקילומטרים אחדים, כוללת את חולות החוף. הרצועה השנייה, המרכזית, שרוחבה כ-10 קילומטר לערך, כוללת את איזור המישור הגלי, הרצועה השלישית, שרוחבה 10-15 קילומטר לערך, גובלת במזרחה עם הרי חברון וכוללת את איזור הגבעות והתלים (היא היא "השפלה" במובן המסורתי).

אזור החולות. — אזור זה משתרע מן הים ועד לכביש החוף. החולות בו הם נודדים או תחומים וקלים. אלו האחרונים כוללים עמקים ושקעים פוריים ומעובדים, העשירים במיתתהום.

החולות הקלים, כמעט ואינם מאפשרים מעבר לכלי-רכב או לזחלים*. התנועה הנוחה ביותר דרכם היא ברגל, כי גם סוסים נעים שם בקושי רב (15 ק"מ לשעה ביום). בסביבות חממה-מגדל, ודרומה ממנה, משתנה אופי החולות הנודדים. הם מכוסים בחלקם פרדסים וגני ירק ומרובים בהם האיים הפוריים מגודלי הירקות ועצי פרי, כמו תרביה.

אזור המישור הגלי. — אזור זה גובל במערב עם כביש-החוף ומשתרע משם מזרחה. הקרקע בו מבותרת, והיא מתרוממת בצורת גלי-קרקע משתלבים, שטוחים ומעוגלים. הקרקע רבודה ברובה

* יש לציין כי בתקופת המלחמה בדרום היה מקרה אחד שהמצרים השתמשו בחולות כבדרך לתנועת רכב. היה זה בנסיגתם ממגדל, והדבר חייב הנחת רשתות לאורכה של הדרך, וגרם להם לאבוד כלי רכב רבים.

אדמת לס — פרי אבק מדברי ששקע ונסחף, ומרובים בה ואדיות ומשקעים נמוכים, הפרוצים לכל רוח. לפי כל החשובים נקבע שהכביש מגדל — פלוג'ה — בית-גוברין הוא הגבול בין החלק הצפוני של שפלת הדרום ובין חלקה הדרומי. צורת הקרקע משתנה אף היא בחלקים הצפוני והדרומי, והאופייני ביותר הוא שככל שעולים צפונה הופכים הוודיות והמשקעים המתפתלים בקרקע רחבים ועמוקים יותר. קיימים שני מקומות בהם יוצר מבנה הקרקע כעין חיץ טבעי בין פני קרקע שונים בגובהם. המקום הראשון הוא בין בשיט לגדרה. המקום השני: רכס עירק-סואידן — גוליס.

אזור הגבעות. — אזור זה מהווה את המעבר בין האזור הנמוך ורכס הרי חברון. ואכן, ככל שפונים מזרחה, בכיוון חברון, מתרוממת הקרקע, והיא יוצרת גבעות מעוגלות, שטוחות ומכוסות תלים לרוב. הקרקע מכילה יותר סיד ומעובדת ברובה שדות פלחה, והצמחיה אף היא נושאת אופי הררי. מערכת הנחלים עשויה רשת מסועפת אפיקים זקופים וצרים שעומקם מגיע עד 3-4 מטר.

כפרים ערביים. — הכפרים מבוססים ברובם על פלחה, ובגבולות כביש החוף — כרמים ופרדסים. אופי הכפרים אחד כמעט באזור החולות והמישור הגלי ושונה באזור המזרחי.

בשני האזורים הראשונים בנויים הכפרים בתי חמר צפופים, מוקפים בגדרות צברים, לצורתם כמעט גון אחד ובסביבותיהם מרחבים של שדות מעובדים. באמצעותם או בצידיהם קיימים שקעים מלאכותיים חפורים באדמה, ואלו משמשים לאגירת מי גשמים הדרושים לתעשיית הלבנים. גגותיהם של בתי החמר עשויים אף הם עפר מעורב וקש והם מצמיחים חציר המתייבש מהר. הברכות הזעירות משמשים גם לצורכי השקאת בקר, צאן וגמלים.

צלום מתוך עמדת מכ"י מצרית שבאחד המשלטים מצפון לחוליקאת. שים לב לאופי השטח: הגבעות הנמוכות ושדה התצפית הנרחב.

דרך הגדולים במרכזיה האוכלוסיתיים. כביש זה הנו המשכו של כביש החוף המצרי וראשיתו בארץ — ברפיח. במקביל לו עובר כביש עזה — בריר — ג'וליס — מסמייה, שהוא מעין הסתעפות מן הכביש הראשי, אף כי אינו נופל בחשיבותו האסטרטגית מכביש החוף. שני כבישים אלה מתחברים בראשון לציון.

ממזרח למערב — עוברים בגבולו הצפוני של צפון הנגב כביש מג'דל — בית-גוברין המחבר את שפלת החוף עם אזור ההרים של חברון, וכן כביש מסמייה — לטרון המקשר את שפלת הדרום עם איזור עמק אילון. מפלוג'ה מסתעף כביש משני דרום מה המחברה עם כביש באר-שבע — עזה, כמה ק"ל לומטרים ממערב לבאר-שבע.

תאור זה, הארוך יחסית, של אופי השטחים בדרום הארץ ודרכי התחבורה המצויים בהם, יש בו כדי לתת בפני הקורא רקע להבנת פעולות הקרב שהתרחשו בו והבעיות שאלה העלו מצדם.

אופי המשלטים

משלט צבאי באזור שפלת הדרום יכול להיות שטח בו מתרוממת הקרקע, והמאפשר ארגון יותר נוח של כוחות צבאיים. כיון שהתרוממות קרקע בודדת כמעט ואינה קיימת, אלא השטח הוא גל, ומשלב תלב גל בתוך גל, הרי כמעט וגם אינו קיים בשפלה משלט בודד. לכן, במצב זה, נוהג נכון הוא למצוא את הגזרה הנוחה ביותר להערכות ולראות אף את אפשרויותיו של המשלט מבחינת נתוני הנשק שברשותו.

למשלטים יש ערך מקומי בלבד, כי הם למעשה

הכפרים החשובים, כגון, מג'דל, אשדוד, פלוג'ה — משמשים מרכזי שוק לכפרים בסביבותיהם זהם גם שולטים שליטה טבעית על שטחים נרחבים, דרכים וצומתי-דרכים חשובים. ככל שיורדים דרומה מרובות הן ה"בייקות" המפוזרות על פני השטח, אלו בניני החמר הבודדים המשמשים מחסני תבואות.

ככל שמתקרבים לאזור הגבעות הופכים הישובים קטנים יותר. הם צפופים פחות בתוכם ובניניהם בנויים מאבן. בעיות הטבע קבעו את צביונו של כל כפר באזור זה כנקודת משלט, ובניניו מתרכזים סביב בית מרכזי — בית המוכתר. באזור זה מרובות החירבות הכוללות לרוב בתי אבן, ואף הן נמצאות על משלטים טבעיים.

דרכים

בשפלת הנגב, ובחלקה הצפוני. במיוחד, קיימת רשת דרכים צפופה ומפותחת, מאחר שהבריטים בזמן קבעו באיזור זה בסיסים רבים לצבא ולחיל-האוויר. אופייני לכך האיזור המשתרע מגדרה עד יבנה שקיימת בו רשת כבישים מסועפת שאין כדוגמתה בארץ (24 כבישים).

רשת כבישים-פנימיים קיימת כמעט בכל השטח מרחובות עד באר-טוביה, כבישים אלה הם צרים ובנויים לוחות בטון.

כמו כן קיימות בשפלה הרבה דרכי-עפר פנימיות כי השטח הוא כמעט מישורי, ולמרות חריצי הקרקע והמשקעים אפשר לעבור בכלי-רכב בכל מקום.

דרכי התחבורה הראשיים בנגב ובשפלת הדרום הם בעלי ערך אסטרטגי וכלכלי רב בהיותם גם דרכי המלך של הארץ כולה. הראשון במעלה מבחינות אלו הוא "כביש החוף", העובר מדרום הארץ ועד לצפונה

הכרתו של הלוחם עצמו שחוץ להתחפר. שפלת הדרום נותנת אפשרויות רבות של התחפרות והסוואה, כי השטח הוא חד-גוני ונקל לחייל להשתמש, לצרכי הסוואה, באמצעים פשוטים ביותר, כמו שמיכה, חתיכת ברזנט וכיו"ב.

נקודות משען

המבנה הפנימי של הכפרים הערביים בשפלה אינו מאפשר שימוש בכלי רכב בתוכם. חוץ מרחוב ראשי אחד או שנים המותקנים, לתנועה, כל היתר הם סמטאות מפותלות וצרות. יש לציין במיוחד כי בניני החמר בכפרים אינם ראויים לשמש כמחפה מאש ארטילרית, ואין כל אפשרות להתקנם להגנה יעילה.

גם האויב המצרי, ואף אנו, השתדלנו תמיד לצאת מתוך הבתים ולהתארגן להגנה מחוץ לכפר. אין גם להתעלם מהתנאים ההיגייניים הגרועים, השוררים בכפרים אלו, ולפיכך יש להמנע מלהשתמש בבתי החמר כבתי מגורים. אצל המצרים קבעו בהרבה גם היחסים עם האוכלוסייה המקומית, כי הם התייחסו אל תושבי הכפרים בבוז, כאל נחותים מהם בדרגה, ולא אבו לשכן את חייליהם בכפרים המקומיים.

בשטח המזרחי, והמבותר יותר, של שפלת הדרום מהוה כל ישוב משלט טבעי. כמו כן קיימות שם עשרות חרבות הבנויות בנקודות קרקע גבוהות ביחס ואלו נותנות אפשרויות רציניות להגנה (כל חרבה מונה כ 10—15 בתי אבן). האויב, במלחמתו בנו, ניצל יפה את החרבות הללו ולעתים קרה גם שנתקלנו בשיתוף-אש בין החרבות השונות. מצבך נעשה במקרה כזה גרוע ביותר, שעה שאתה מוכרח לנוע למרגלותיהם של חרבות אלו הבנויות אבן קשה.

מבחינת המלחמה עם האויב המצרי אפשר לסכם כי כמעט ולא לחמנו אתו בתוך ישובים. גם הערבים המקומיים הודרכו ע"י המצרים והתחפרו לרוב מחוץ לישוביהם. אף שעה שהתגוננו בפנים, לא ידעו לנצל את הישוב כנקודת משען לאחר שנפרצה הטבעת החיצונית. וכאשר שברנו את התנגדותם מבחוץ, שוב לא היינו צריכים להלחם אתם בפנים הכפר.

כמסקנה, יש לקבוע כי בדרך כלל מפקד הרוצה

אינם נותנים שליטה נרחבת על השטח, וכדי לקיים שליטה מעין זו יש צורך בקביעת קו רצוף ולרכז לשם כך כוחות גדולים. ואכן, בתקופת המלחמה בנגב התבטאה הגנת משלט בהגנה מקומית בלבד. היו אמר גם מחשבה ותכנון מתואמים בעריכת הכוחות וקיום המשלטים, אך הם לא כוונו דוקא למגמת שליטה סטטית על שטחים נרחבים, כי ההגנה בשפלה מחייבת, יותר מבכל שטח אחר, הגנה פעילה.

בגלל אופיו של השטח, המישורי כמעט לחלוטין, והחשוף ברובו מחורשות, מטעים, או צוקים אפשר לקבוע שבשפלה לא קיים משלט המחוסן באופן טבעי מפני התקפת שריון, או מחופה בפני תצפית ארטי-לרית.

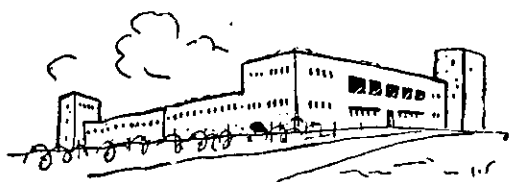
מחסה

בלחימה בשטחים הרריים, גדולים יתרונותיו של המתגונן המנצל את המדרון האחורי — דבר המאפשר את קביעת מערך ההגנה העיקרי, והמאפשר אף את הקטנת הסיכויים מפני אש האויב. ואלו בשטח המישורי, או המישורי-למחצה של שפלת הדרום אינם קיימים כמעט מדרונות אחוריים, ואת קביעת המערך, ואפשרויות הקטנת סיכון האנשים, משיגים ע"י פיזורים בחפירות-הגנה ובתעלות-קשר מתאימות.

מלקח הקרבות למדנו כי במקום שלא ידענו להתחפר כראוי, שם גם לא עמדנו בפני התקפות-נגד רציניות של האויב. ואלו במקום שהתחפרנו היטב, אירגנו את האש, ופיתחנו את הקשר, יכולנו להחזיק מעמד ואף אבדותינו לא היו גדולות באופן יחסי.

לעומת זאת, אצל המצרים, אשר שינונו היטב את שיגרת ההתחפרות, היו אבדות קטנות כתוצאה מהפגזות שלנו. אבדותיהם העקריות נגרמו להם כתוצאה מהתקפה ישירה או בעת מנוסתם.

בשטח השפלה נענש צבא, שאינו מסגל לעצמו את השיטה הנכונה של צורת ההתחפרות, בקרבות רבים. לדוגמה — בעיבדיס הוכנסו תחילה שתי פלוגות; משהחלה ההפגזה קשה של האויב על המשלט, נפגעו הרבה אנשים, והיה הכרח להוציא חלק מן הכוח ולהשאיר יחידה מצומצמת ביותר במשלט. במשך הזמן למדנו היטב כיצד להתחפר וכיצד להקטין את הסיכון ע"י פיזור הכוחות, עד שהגענו לידי כך שהאויב לא גילה את יחידותינו בשטח שהיה מכוסה בתעלות קשר ובמחפורות. שינון ההתחפרות עד כדי הפיכתה לשגרת-קבע מחייב זמן, ובעיקר —

לשמור על יחידתו יצא מן הישוב ויתחפר סביבו — ואלו בעת הצורך, עליו ועל כוחותיו להיות מסוגלים להלחם בישוב עצמו.

הבטחת דרכי התנועה

כוח תוקף מרתק אחוז לא קטן מאנשיו בתפקידי הבטחת דרכי התחבורה מפני פשיטות ומעשי חבלה. ככל שהכוח התוקף יהיה מצויד במספר רב יותר של כלי רכב מכל הסוגים, כן יהיה גם נאלץ להבטיח לעצמו זרם תקין של אספקה ודלק. ואז גם גוברת ומקשה הבעיה של הבטחת דרכי התנועה. עובדה זו, וכן טיב השטח בשפלת הדרום המאפשר לעבור בדרכי-שדה במקרה של ירידה מהכבישים, נותנים למתגונן אפשרויות בלתי מוגבלות של פגיעה בדרך כים אלו. חשוב לציין כי הדרכים הללו הן משובשות, ועל כן קשה בדיקתן מפני מיקוש.

יש לזכור ככלל כי ע"י אש בלבד אי אפשר באי-זור השפלה לחסום באופן מוחלט דרך מעבר. לדוגמה: עד שכמה שהתנכלנו באש למצרים, עת שהשתמשו בדרך כרתיה, (דרך "בורמה" שלהם) — בכל זאת הצליחו להעביר בה את תחבורתם. דוגמה הפוכה לזאת היתה בטריז שלנו, בעירק אל מנשייה, שם נתפסו שני משלטים הצמודים לכביש ומהם מנענו את מעברם של כלי הרכב של האויב.

(נתונים למתגונן ולתוקף בשפלת הדרום)

כללי: אפשרויות לתצפית נרחבות, אפשרויות לניצול מכסימלי של כוח ארטילרי ושריון (אין מקום ששריון — וביחוד שריון-זחלים — אינו יכול להגיע

אליו). השטחים הנרחבים מאפשרים העברת כוחות בצורות שונות דרך קוי ההגנה של הצד השני, מבלי שהמתגונן יכול לעשות הרבה כדי למנוע זאת.

אכן, הגם שפני השטח, השטחים פחות או יותר, מאפשרים תצפית נוחה ולטוחים גדולים יחסית — משפיעה גליותו של השטח על כך שנוצרים שטחים-מתים רבים. גליות זו של השטח היא המאפשרת לעתים תנועה נוחה בהסתר. אופי הקרקע מקל על ההתחפרות בכל מקום כמעט וכן, שוב בשל אופי הקרקע, במשך רוב ימות השנה אין התנועה ברכב (לא רק ברכב-זחלים בלבד) מוגבלת דוקא לכבישים הסלולים ויכול אתה להתנועע בכל מקום שתרצה.

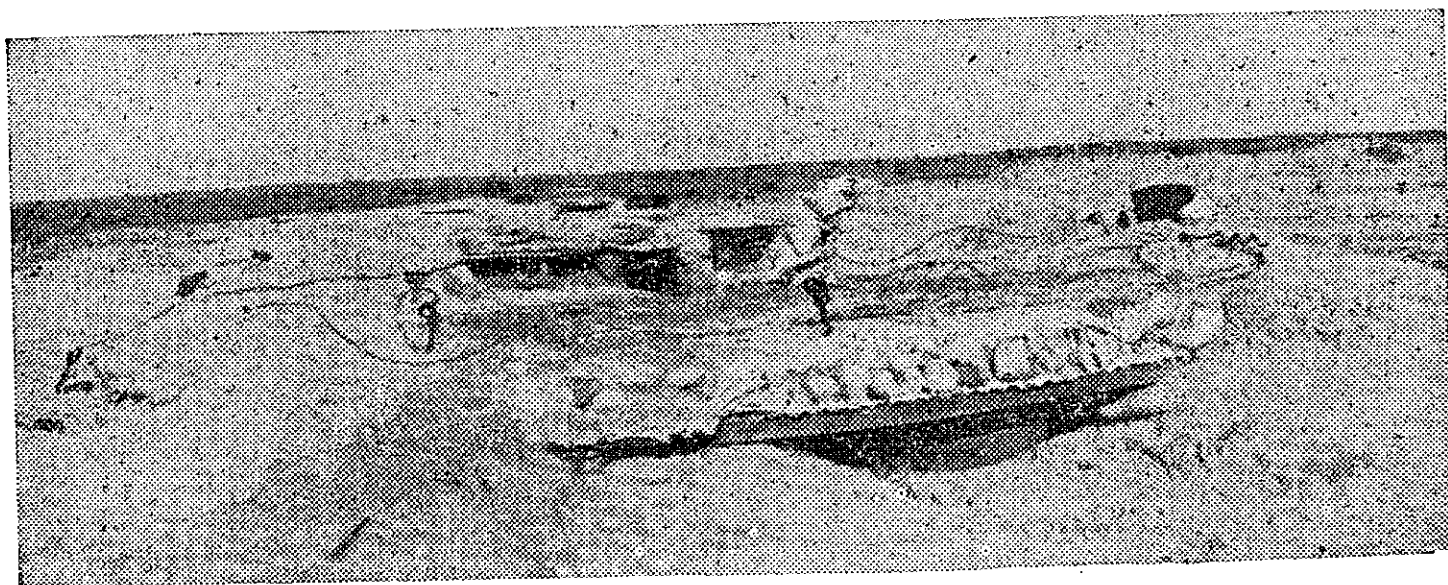
פשיטות

המצבים של כוחות מוגבלים בשטחים נרחבים נותנים מקום רב לפשיטות לסוגיהן השונים. יש להדגיש כי הפשיטות אינן בגדר קרבי-הכרעה, הן רק משמשות כגורם חשוב מאד להשגת ההכרעה. במידה שיוורדים יותר דרומה אפשרויות הפשיטה הן יותר רבות ואפשר להשיג הן ניצול מכסימלי של ניידות, והן את העקרון "פגע וברח", תוך מתן מכת-אש מתאימה.

כלי רכב אידיאלי לפשיטה באיזור השפלה הוא הג'יפ. החסרון של הג'יפ הוא בזה שאינו מגן על הצות הפועל בתוכו, אך יתרונותיו החשובים מתבטאים במהירות ובכוח-אש רב יחסית.

נקודות לציון

כדי להגיע לאיכות מכסימלית של לחימה תכניתית בתנאי שפלת הדרום, יש להגיע לכוח אש

עמדת מכ"י מצרית באחד ממשלטי חוליקאת. מאחור — בונקר הפיקוד של המשלט. שים לב עד כמה נוח השטח להתחפרות ולביצור.

מתאימים להגנה אקטיבית. הכלל חייב להיות: אני חלש מדי כדי להגן, לכן עלי להתקיף.

בקרבות השפלה מביא השילוב בין אורח "המלחמה הזעירה" ובין השיטה של צבא סדיר, לידי כושר פעולה מכסימלי. יחידה קטנה בעלת כושר-אש וניידות יכולה לבצע הרבה מאד. מי יתן ולא נשכח לקח זה מתוך רצון להיות צבא סדיר כהלכה.

מכסימלי, פיתוח כושר הניידות, הקמת בסיסים קדמיים ורכוז אגרופי-בסיסים ליד נקודות תורפה אפ-שריות, כגון: צומתי-דרכים וקווי-תחבורה.

יש להגיע לידי כך שכל ישוב שלנו הנמצא בקרבת עורקי התחבורה יהיה אזור בטחון. כל רועה ועובד-בשדה ישמשו כעינים בוחנות ואזניים קולטות את המתרחש. יש לפתח את דרכי התחבורה דרך אזורים מוגנים הערוכים לעומק, ולהפריש כוחות

סגן-אלוף ז. ורמל

לדמותם של שנים מצבאות האויב

נמוכים אלה, כמעט לחלוטין, משמגיעים הדברים לשאלות מנהלה וסדר.

* *

צבאות האויב למדו הרבה מנסיון המלחמה האחרונה שלהם בארץ, וכיום נעשים כל המאמצים לתקן את אשר ניתן לתיקון; ואין ספק שבידם לעשות הרבה בשטח זה. אולם, עם כל רצונם הטוב אין להניח שבמשך השנים הקרובות יצליחו לשנות את העיקר — את אופיו של הלוחם, אשר הוא למעשה אופיו של האזרח.

ירבו השינויים בצבא כאשר ירבו — ובשום פנים אין לזלזל בהם, בעיקר בשטח של הכשרה טכנית ותוספת ציוד חדיש — אך אפשר לאמר כמעט בודאות שבהתקלות הבאה שלנו עם צבאות אלה, באם תהיה כזאת, הרי הצבא בעיקרו ישאר אותו צבא המוכר לנו מן המלחמה הנוכחית.

(סוף מעמוד 27)

הרי הם, ברובם, בוגרי קורסים קצרים, חלקם בני משפחות מיוחסות וחלקם שהצטיינו כטוראים בין השורות.

בעוד שהקצונה הגבוהה בלגיון הערבי היתה בריטית (מפקדי הגדודים רובם היו אנגלים) הרי אותם הקצינים המעטים המוסמכים מקרב הערבים בני הארץ — מלאו תפקידים הגבוהים הרבה יותר מדרגתם. כך, למשל, רוב מפקדי הפלוגות, — היו לויטננטים, במקום קפיטנים כפי שהתקן מחייב.

קצינים אלה מצטיינים בעיקר כמפקדים. יש להם כושר מנהיגות טבעי, מאחר שרובם היו מנהיגי שבט ומשפחה, או לזהיו ראשי כנופיות שוד. ואכן, מיטיבים הם לשלוט באנשיהם, ובעיקר "חיים" הם בשטח, מתמצאים בו, ויודעים לנצל כל קפל וכל צורת-קרקע לצרכי-פעולתם. מאידך, נכשלים מפקדים

לתשומת לב הקורא!

לצערנו של המערכת נשמט מפתח הרשימה "לדמותם של שנים מצבאות האויב" מאת סגן-אלוף ז. ורמל הציון, כי אלה הם קטעים מתוך רשום חפשי של שיחה, אשר לבעל השיחה לא היתה הזדמנות לעבור עליו ולערוכו מצדו.